

Sebevzdělávacích stylů mladších dospělých a starších dospělých – analýza, doporučení

Ivan Bertl

Abstrakt

Studie shrnuje a komparuje výzkum podmínek sebevzdělávání realizovaný na dvou skupinách respondentů: mladší dospělí „studenti“ a starší dospělí „pracující“. Předmětný výzkum byl realizován na základě dotazníkového šetření, kdy k tomuto účelu vytvořený původní dotazník byl předložen oběma skupinám respondentů. Výsledky byly analyzovány odděleně v každé skupině a komparovány mezi oběma skupinami respondentů.

Abstract

The study summarizes and compares research into the self-education conditions of two groups of respondents: younger "students" and older adults "working". This research was carried out on the basis of a questionnaire survey, when the original questionnaire was submitted to both groups of respondents. The results were analyzed separately in each group and compared between the two groups of respondents.

Klíčová slova

učení – sebevzdělávání – styl učení – dospělý – efektivita učení – edukační prostředí

Key words

learning – self-learning – learning style – adult – learning efficiency – educational environment

Úvod

Chceme-li se věnovat efektivnosti učení dospělých, nemůžeme opomenout ani podmínky, při kterých je učení – resp. sebevzdělávání realizováno. Můžeme zkoumat vlastní text či texty, ze kterých učení probíhá – např. z technického a z optického hlediska.¹ Nemůžeme ale ani opomenout ekologii učení – tzn. podmínky, ve kterých vlastní učení probíhá. Tyto podmínky mohou být ovlivnitelné, ale i neovlivnitelné učícím se dospělým. Primárně se zaměřujeme na korelaci „učící se dospělý“ a „podmínky učení“ – protože právě učící se dospělý může vědomě a kognitivně své podmínky učení volit, řídit a cíleně ovlivňovat. Dítě je zpravidla v tomto kontextu odkázáno na řídící aktivitu pedagoga, vychovatele či rodiče.

Naším cílem v předmětném výzkumu bylo zaměřit se na takové podmínky učení, které mají bezprostřední vliv na efektivitu učení² – resp. určení těch determinant, které mají bezprostřední vliv na kvalitu výstupů učení.

1. Popis výzkumu

Za účelem předmětného šetření byl zpracován původní dotazník. Vedle anamnestických otázek (pohlaví, věk, nejvyšší dosažené vzdělání), bylo respondentům položeno 22 otázek s uzavřenými odpověďmi (souhlasím X nesouhlasím). V úvodním textu v dotazníku byli respondenti požádáni o určení převažujícího typu odpovědi (záměrně nebyla volena úniková odpověď „nevím“).

Konkrétní položené otázky:

1. *Nejlépe se něco naučím, když je absolutní ticho.*
2. *Nejlépe se něco naučím, když hraje hudba.*
3. *Nejlépe se něco naučím, když během učení jím ... musím mít jídlo „po ruce“.*
4. *Nejlépe se něco naučím, pokud mám k dispozici hodně kávy.*
5. *Nejlépe se něco naučím, pokud mám k dispozici trochu alkoholu vč. vína či piva.*
6. *Nejlépe se něco naučím ve dne – ráno a dopoledne.*
7. *Nejlépe se něco naučím ve dne – odpoledne a v podvečer.*
8. *Nejlépe se něco naučím, když je noc.*
9. *Nejlépe se něco naučím, když mám možnost číst si to nahlas.*
10. *Nejlépe se něco naučím, když slyším předčítat text k učení od jiného člověka.*
11. *Nejlépe se něco naučím, když text k učení přímo vidím.*
12. *Nejlépe se něco naučím, když mám možnost do textu si dělat vlastní písemné poznámky vč. barevného zvýraznění.*
13. *Nejlépe se něco naučím, když si text k učení opíšu či sám(a) přepíšu.*
14. *Nejlépe se něco naučím, když text k učení obsahuje obrázky, schémata,*
15. *Nejlépe se něco naučím, pokud použiji podpůrné chemické látky.*
16. *Nejlépe se něco naučím, pokud mám možnost během učení si zacvičit, projít se apod.*
17. *Nejlépe se něco naučím, pokud mám možnost u učení ležet.*
18. *Nejlépe se něco naučím, pokud je v místnosti spíše chladno.*
19. *Nejlépe se něco naučím, pokud se mnou studuje někdo další a své problémy s ním průběžně konzultuji.*
20. *Nejlépe se něco naučím, pokud mám k dispozici klasickou papírovou učebnici.*

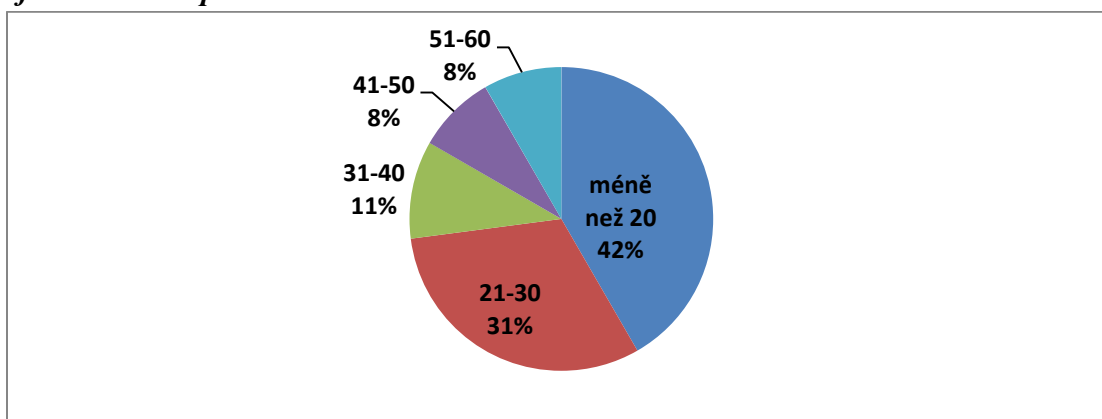
¹ BERTL I. *Koncepce odborného ekonomického textu a její vliv na finanční gramotnost seniorů v ústeckém regionu*. Hradec Králové: in Sapere Aude 2018 – Učitel, žák, psycholog, str. 131-137

² PRŮCHA, J.; VETEŠKA, J. *Andragogický slovník - 2., aktualizované a rozšířené vydání*. Praha: Grada, 2014, s. 89

1.2 Výzkumná zjištění

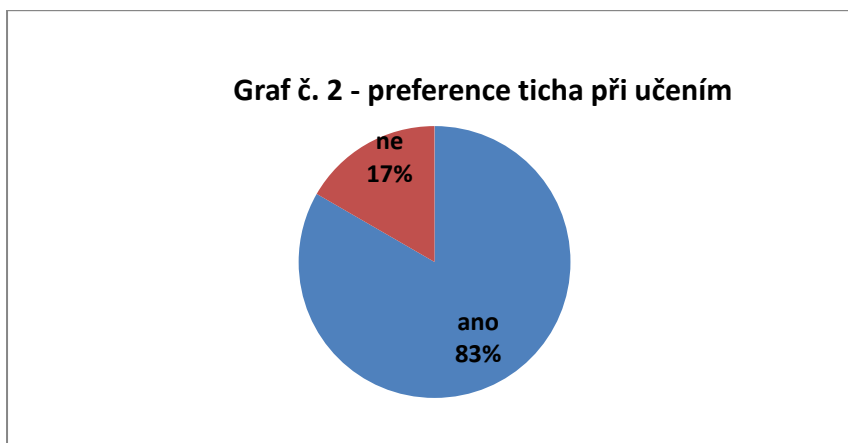
Předmětný dotazník zpracovalo 148 respondentů. 27 % tvořili muži, 73 % ženy. I když toto genderové rozložení respondentů neodpovídá rozložení v celé populaci, považujeme je za relevantní. Důvodem je to, že výzkumné šetření nebylo zaměřeno na rozdílné podmínky učení s ohledem na pohlaví respondenta a z předmětných odpovědí nevyplývaly žádné genderově podmíněné odpovědi. 8 % respondentů byly vysokoškoláci, 90 % středoškoláci, respondenti bez maturity tvořili 2 %. V populaci je především podíl lidí bez úplného středoškolského vzdělání větší, ale záměrně byl takto „ad hoc“ získaný vzorek respondentů akceptován, protože se důvodně domníváme, že lidé bez dostatečné školní přípravy nemají vlastní styl učení nijak uvědomovaný a ani zmapovaný.

Graf č. 1 - věk respondentů:

Odděleně byly osloveny a vyhodnoceny dvě skupiny respondentů: studenti – resp. mladší dospělí a pracující, resp. starší dospělí. Minimální rozdíly v odpovědích (tj. do 10 %) byly zjištěny u těchto otázek a jsou dále uváděny v grafické reprezentaci za celý vzorek respondentů, resp. za obě jejich skupiny. Všechny dále uvedené grafy vycházejí z vlastního zpracování.

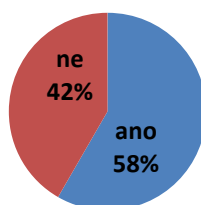
Graf č. 2 - preference ticha při učení

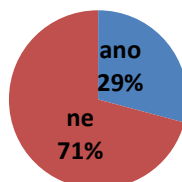
Graf č. 3 - odmítání učení se v noci

Graf č. 4 - možnost relaxace cvičením při učení

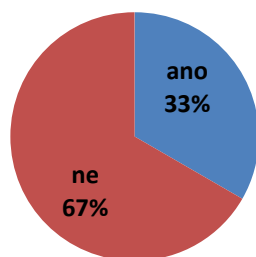
Graf č. 5 - mít jídlo po ruce při učení

Graf č. 6 - mít možnost ležet při učení

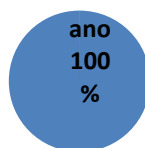
Graf č. 7 - užití "čtení učiva druhým"

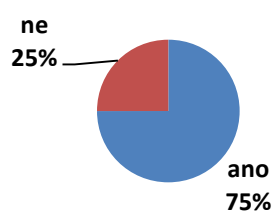
Graf č. 8 - požívat alkohol při učení

Graf č. 9 - vidět učivo

Graf č. 10 - přepsat si text učiva

Obě skupiny respondentů se dále shodly na absolutním odmítnutí chemických podpůrných látek pro zvýšení efektivity učení.

V následujících tématech byly zjištěny rozdíly v odpovědích každé skupiny respondentů v rozsahu větším než 10 %:

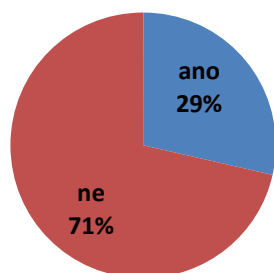
Graf č. 11a - učení odpoledne a večer - pracující

Graf č. 11b - učení odpoledne a večer - studenti

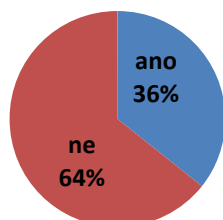
**Graf č. 12a - hudba při učení -
pracující**

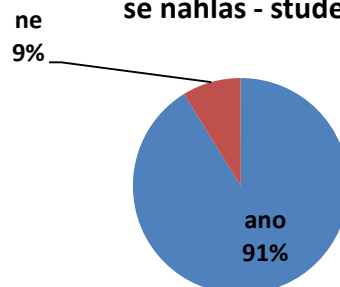
**Graf č. 12b - hudba při učení -
studenti**

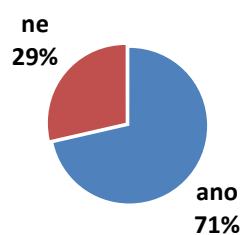
**Graf č. 13a - preference učení se
nahlas - pracující**

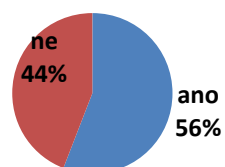
**Graf č. 13b - preference učení
se nahlas - studenti**

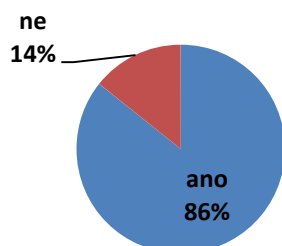
**Graf č. 14a - potřeba chladu při
učení - pracující**

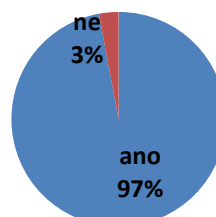
**Graf č. 14b - potřeba chladu při
učení - studenti**

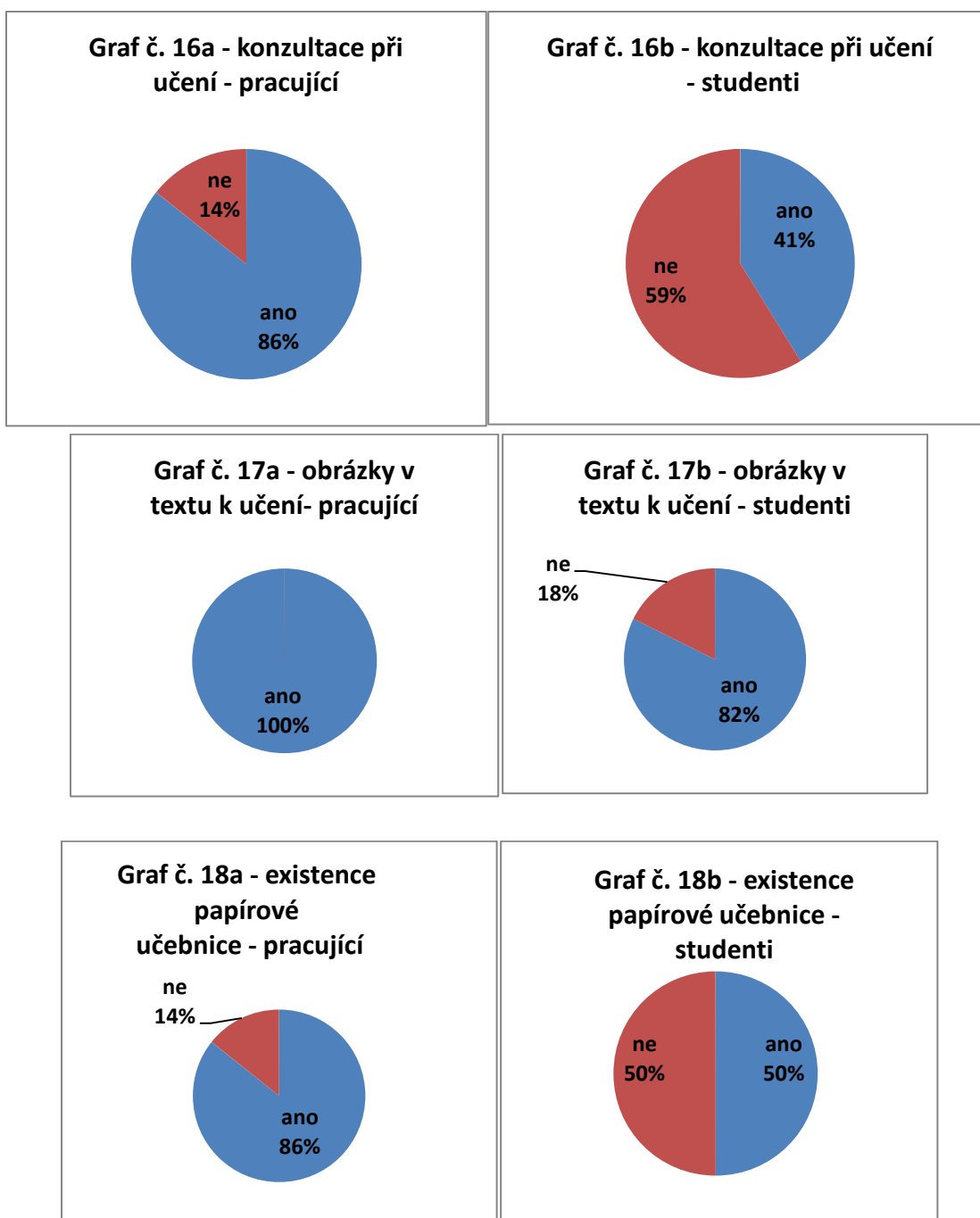

**Graf č. 15a - dělat si vlastní
poznámky při učení - pracující**

**Graf č. 15b - dělat si vlastní
poznámky při učení - studenti**

1.3 Komentář ke zjištěným výsledkům

Poměrně nepřekvapivé bylo zjištění – v obou skupinách respondentů – že při učení preferují ticho, preferují učení ve dne, uvítají možnost při sebevzdělávání zacvičit si, nevyžadují mít „po ruce“ jídlo, nejraději sedí a naopak nevyžadují, aby jim text ke studiu byl čten někým druhým. Stejně přirozené je, že při učené nepožívají alkohol ani jiná podobná stimulantia.

Naopak zajímavé bylo zjištění, že všichni respondenti (skutečně 100 %) preferují vizualizaci učiva. Zde jsme skutečně předpokládali, že se „objeví“ auditivní typy respondentů. Toto zjištění potvrzuje obecný předpoklad, že výrazný podíl v lidském vnímání má obrazová složka učiva. Podobně překvapující bylo, že 75 % respondentů (z obou podskupin) si text učiva přepisuje. Podobné zjištění bylo učiněno v oblasti potřeby vlastních poznámek kučivu a vnímané potřeby, aby vlastní text učiva byl doplněn

obrazovými prvky (ilustrace, fotografie, grafy, portréty apod.). Toto vše koresponduje s předchozím zjištěním – vizuální složka vjemů je preferována převažujícím způsobem – a to bez ohledu na věk respondenta.

Zjištěný rozdíl – mezi skupinami respondentů – bylo vnímání „učení odpoledne“. Převaha tohoto preferenčního času se vyskytuje u studentů. Jde pravděpodobně o důsledek jejich rozvrhové koncepce dne - dopoledne a v časném odpoledni chodí do školy. Dospělí odpolední a večerní čas odmítají pravděpodobně proto, že jsou více unaveni a mají i jiné povinnosti.

I když starší dospělí – na rozdíl od mladších – odmítli výrazně hudbu při učení, nebyli jsme tímto zjištěním překvapeni. Mladší člověk není při učení tak stresován a limitován tělesnou a smyslovou únavou, hudbu vnímá zpravidla jako kulisu, na vlastní učení se lépe dokáže soustředit. Podobnými argumenty odůvodňujeme zjištěný rozdíl v odpovědích vztahujících se k učení se nahlas, pozitivně vnímaném pocitu chladu při učení.

U starších dospělých (pracujících) respondentů převážila výrazná potřeba konzultací k učivu. Zde se ukazuje a potvrzuje určité riziko kombinované či distanční formy studia. Dopad určité izolace učícího se je evidentní. Mladší dospělí (studenti) se v kolektivu stejně se učících kolegů pohybují běžně, látka je jim společně předkládána a přednášena, možná si ani své diskuze k tématu „škola, učení, problémy“ neuvědomují. Vnímají je jako součást jejich prostředí a jejich životního stylu. Sociologicky jsou „jenom“ studenty“, pracující má sociálních rolí více a citlivěji vnímá odlišnosti prostředí (práce, domov, škola).

Výrazný rozdíl byl předmětným výzkumem zjištěn u preference klasické učebnice. Mladší dospělí na této formě studijní opory trvají v podílu 54 %, u pracujících a zároveň studujících dospělých činí tato preference 86 % (!!!). Tento rozdíl je odrazem elektronizace naší doby, která se projevuje i v existenci a užívání elektronických knih, studijních textů distribuovaných e-mailem a internetem. Ze zjištěného rozdílu jasně vyplývá, že mladá a nastupující generace vnímá změnu nosiče informací jako přirozenou. Ano, elektronické texty jsou levnější a snadněji aktualizovatelné a distribuované. Ale kouzlo a význam papírové učebnice jsou jistě nepopíratelné.

Závěry

Předmětný výzkum konstatoval, že existují mezi oběma skupinami respondentů shody, ze kterých je nutné dovodit, že některé podmínky učení jsou neměnné a na jejich modifikaci nemá vliv věk učícího se jedince. Je to především ticho při učení, preference denní doby k učení, přítomnost doprovodných vizuálních prvků v učebních materiálech, odmítání podpůrných chemických látek k usnadnění učení.

U starších studentů bylo zjištěno, že problém učení se v pozdním odpoledni a v noci je pro ně problematický, resp. méně efektivní, tato skupina vyžaduje možnost své problémy a otázky při učení konzultovat. Je tedy nutné při koncepci distanční formy vzdělávacích programů vždy uvažovat s osobními či elektronickými konzultačními fóry.

Klasické papírové učebnice jsou sice na mírném preferenčním ústupu – především u mladší generace, ale nelze je rozhodně zcela opouštět. I v této souvislosti připomínáme zjištěný fakt, že tyto texty nemohou být jen prostými učebními informacemi – i zde je pozitivně preferována přítomnost doprovodných a rozšiřujících vizuálních prvků.

Tyto závěry předmětného výzkumu mohou být inspirující pro autory koncepcí vzdělávacích programů – především pro dospělé, popř. ro seniory. Ale lze je i užít v oblasti poradenství, kdy i relativně mladý student může tápat v oblasti jak efektivně zvládnout své studium. Někteří studenti nemají vytvořenou potřebnou osobní sebereflexi zaměřenou na vnímání vlastní spokojenosti či naopak nespokojenosti plynoucí z různých forem a podmínek učení. Studijní poradce jim nabídkou i zde prezentovaných a zkoumaných alternativ může nabídnout takou úpravu podmínek, která jim osobně bude vyhovovat a přivede je k očekávaným pozitivním studijním výsledkům.

Literatura

BERTL I. *Koncepce odborného ekonomického textu a její vliv na finanční gramotnost seniorů v ústeckém regionu*. Hradec Králové: in Sapere Aude 2018 – Učitel, žák, psycholog, 28. - 31. 5. 2018, str. 131-137. ISBN 978-8087952-25-2. ETTN 2259661840.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4

PRŮCHA, J.; VETEŠKA, J. *Andragogický slovník - 2., aktualizované a rozšířené vydání*. Praha: Grada, 2014, 320 s. ISBN 978-80-247-4748-4

PhDr. Ing. Ivan Bertl, Ph.D.
Pedagogická fakulta
Univerzita Jana Evangelisty Purkyně
ivan.bertl@ujep.cz